



postmottak@kud.dep.no

Deres ref. 14/2284

Oslo 25.08/2014

INNSPILL TIL UTREDNING OM KUNSTNERØKONOMI

Norske Kunsthåndverkere (NK) takker for invitasjon til innspill til utredningen, og for gode møter underveis i utredningsarbeidet.

Utredningen har et svært omfattende mandat. Vi vil i innspillet fokusere på etterspørsel for norsk kunsthåndverk og den økonomiske uttellingen på de ulike etterspørselsarenaene, kombinert med forslag til stimulerings tiltak (del 1 og 2). Deretter vil vi omtale viktigheten av de statlige stipendene for kunsthåndverkerne (del 3). Til sist vil ta opp dobbel avgiftsbelastning på kunsthåndverk (del 4), og følgeretten (del 5).

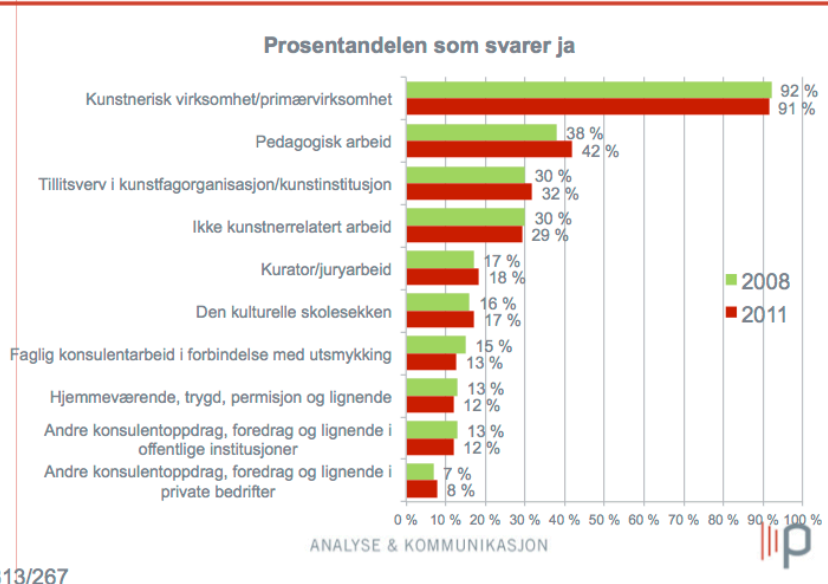
1.1 ETTERSPORSEL FOR KUNSTHÅNDVERKERE PÅ ULIKE ARENAER

Etterspørsel etter kunsthåndverkeres ytelser finnes på flere arenaer:

- A. Utstillinger nasjonalt/ regionalt/ internasjonalt, på offentlig støttede arenaer, mer unntaksvis på private gallerier
- B. Kunst i offentlig rom, både statlige og fylkeskom./ kommunale oppdrag, i mindre grad privat sektor
- C. Kunsthåndverksmarkeder over hele landet, verkstedutsalg, messer nasjonalt og internasjonalt, museumsutsalg, galleriutsalg, butikksalg
- D. Aviser, blader, bøker, nettsteder: Illustrasjon, gjengivelse av kunstverk
- E. Kunstutvalg og ulike juryer: konsulent- og innstillingsarbeid, kuratorvirksomhet
- F. Fylker/ kommuner/ nasjonale aktører: utforming og gjennomføring av DKS-produksjoner
- G. Kulturskoler, grunn- og videregående skole, høyere kunstutdanning: pedagogisk virksomhet
- H. Kunstnerorganisasjoner og kunstinstitusjoner: tillitsvern og styreverv

NKs siste medlemsundersøkelse fra 2011 i regi av Perduco Kultur gav en oversikt over fordelingen av ulike arbeidsoppgaver. Dette gir et godt bilde av etterspørselen for kunsthåndverkernes ytelser:

Hvilke arbeidsoppgaver har du hatt i løpet av de siste 3 årene?

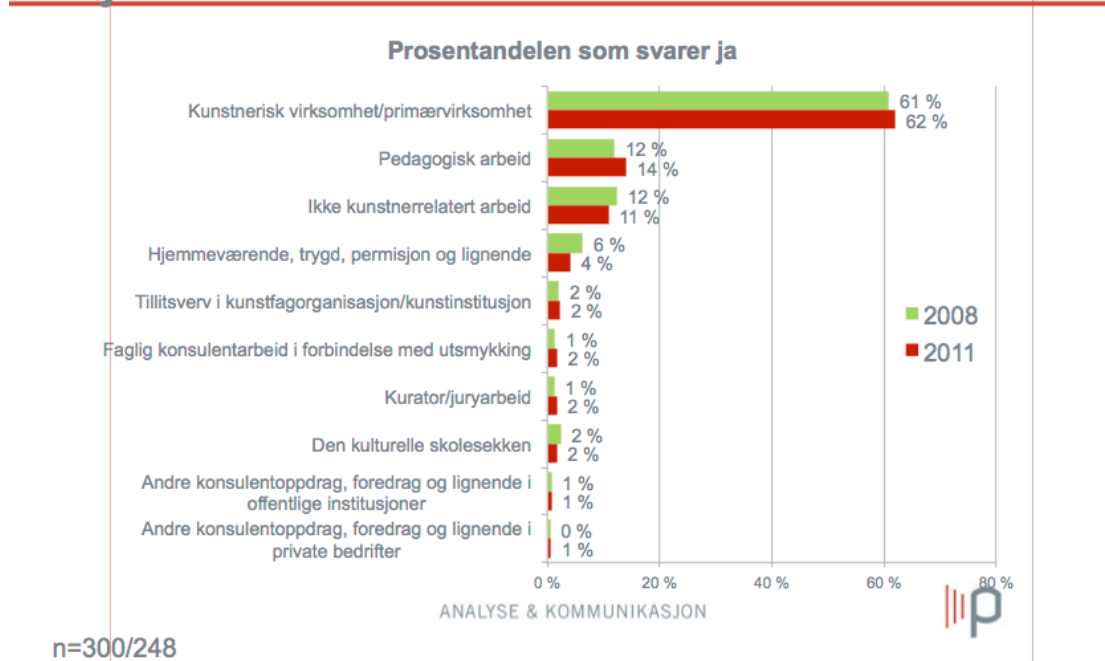


1.2 ETTERSPOERSEL OG ARBEIDSTID

Vi opplever etterspørselen generelt som god og økende. Kunsthåndverkere har høy kunstnerisk aktivitet, noe som gjenspeiles i høy kunstnerisk arbeidstid. Problemstillingen er heller hvorvidt aktivitet på de ulike arenaene gir økonomisk uttelling. Her er det store forskjeller, særlig for arbeid med utstillinger, noe vi drøfter i del 2 av dette innspillet.

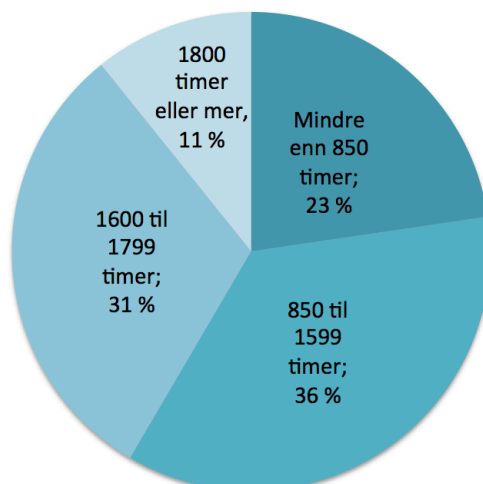
Nevnte medlemsundersøkelse viser omfanget på kunstnerisk arbeid. Vi ser her fordelingen av arbeidsinnsatsen på ulike oppgaver:

Andel av total arbeidsinnsats på de ulike jobbmårådene de siste 3 årene:



42 % oppgir å arbeide fulltid som kunstnere, og 36% mellom halv tid og fulltid. Det betyr at tre fjerdedeler arbeider over halv tid med kunstnerisk virksomhet.

Hvor mange timer arbeidet du kunstnerisk i 2011?



n=237/185



1.3 FORSLAG TIL TILTAK FOR Å ØKE ETTERSPOERSELEN

A. Utstillinger

Det er mange små og store utstillingsarenaer over hele landet som trenger å fylle sitt utstillingsprogram, hvilket gir mange arbeidsoppgaver for kunsthåndverkere. På nasjonalt nivå er kunstmuseene de mest sentrale oppdragsgivere. Landets kunstsentre er viktige regionale arenaer, liksom mange kunstforeninger. Ikke alle arenaer har kunsthåndverk som del av sitt program, og spesielt er det få kunsthåndverkere som får innpass i de viktige private, kommersielle galleriene.

For å sikre en livskraftig kunsthåndverksscene og et godt tilbud til publikum, er det viktig at myndighetene har et særlig fokus på støtte av arenaer som viser kunsthåndverk. Omleggingen av postplasseringer i 2010 fjernet flere kunsthåndverksarenaer fra departementsnivå, noe NK har reagert sterkt på. Det er meget viktig at dette blir rettet opp. Det må i denne forbindelse nevnes at kunsthåndverket i Norge står i en særstilling i Norden: våre nordiske kolleger misunner oss våre to offentlig støttede gallerier dedikert til samtidskunsthåndverk (Galleri Format i Oslo, og Kraft i Bergen). Dette må hegnes om.

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen poengterer at visningsarenaer for kunsthåndverk igjen må støttes på departementsnivå.

Utredningen anbefaler en statlig delfinansiering av landets kunstsentre for å sikre gode og forutsigbare rammevilkår. Kunstsentrene er et viktig, landsdekkende nettverk av visningsarenaer av samtidskunst, som har et stort potensial for å ivareta av mange regionale oppgaver i det visuelle kunstfeltet.

B. Kunst i offentlig rom

Mange kunsthåndverkere får oppdrag innen kunst i offentlig rom. Det er mange av disiplinene innen kunsthåndverk som egner seg til kunst i bygg: tekstilkunst, større skulpturer og veggarbeider i keramikk, metall og tre, glasskunst, etc. NK gjennomgikk årsrapporter fra seks kunstsentre for 2012, og fant at 32,9% av prosjektene i den fylkeskommunale/kommunale utsmykkingsordningen ble utført av NKs medlemmer.

I et regionalt perspektiv vil vi spesielt trekke frem KOM-ordningen til KORO- Kunst i offentlig rom, altså tilskudd til kunstprosjekter i fylkeskommunale/ kommunale bygg. Den sikrer kvalitativt gode kunstprosjekter og oppdrag til kunstnere, samtidig som brukere av byggene får gleden av kvalitetskunst i omgivelsene sine. Det er imidlertid mange prosjekter som ikke får støtte, og støttenivået er lavt.

Kunstsentrene har en viktig rolle i rådgivning i utsmykkingssaker regionalt, men har en meget variabel finansiering av denne virksomheten. Med en mer målrettet satsning og finansiering, ser vi potensialet for at sentrene også kan utføre oppsøkende arbeide i privat sektor, for økt bruk av samtidskunst.

Videre er det viktig å styrke forpliktelsen til avsetning til kunst i offentlige byggeprosjekter, samt avsetning til kunst der offentlig virksomhet flyttes til leide lokaler. Her vil vi trekke frem Trondheimsmodellen som spesielt interessant og vellykket. Den sikrer en avsetning til kunst på 1,25 pst. av Trondheim kommunes totale investeringsbudsjett, og muliggjør en helhetlig satsning på kunst i det offentlige rom i Trondheim, ikke låst til det enkelte bygg. For øvrig er en evaluering av KOROs virksomhet underveis, som også skal drøfte alternative måter å gjennomføre finansiering, produksjon og forvaltning.

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen anbefaler en styrking av tilskuddet til KOM-ordningen.

Utredningen anbefaler at landets kunstsentre styrkes for å ivareta regionale oppgaver for aktiv rådgivning i utsmykkingsprosjekter, overfor både offentlig og privat sektor.

C. Kunsthåndverkmarkeder, ulike gallerier, utsalg og messer nasjonalt og internasjonalt

En stor andel kunsthåndverkere skaper objekter egnet for salg på markeder og messer. Gode



utdanningsinstitusjoner og gode stipendordninger siden 70-tallet har gjort at kvalitetsnivået er svært høyt, noe som gjør det fullt mulig å markere seg også på de internasjonale arenaene.

NK har de siste årene fokusert på næringsutviklingen på de nasjonale arenaene, og har bl.a. opprettet et samarbeid med gave og interiørmessen på Norges varemesse og med Norway Designs' nysatsning på norsk samtidsdesign og kunsthåndverk "Norway Designs NÅ". Vi har også satset sterkt på opprustning av våre egne gallerier (Galleri Format og Kraft), med fokus på kvalitet på utstillingsprogram, formidlingssalg, faglig program, fysiske omgivelser, samt profesjonalisering av salgsarbeid og kundeoppfølging.

Vi mener at det er et potensial på de nasjonale kunsthåndverksmarkedene, som årlig finner sted i Oslo, Bergen og Risør. Økte ressurser til markedsføring, design og presentasjon vil kunne øke både omsetningen og anseelsen for den kvaliteten norsk kunsthåndverk innehar. I desember 2012 søkte NK Kulturdepartementet om finansiering av et prosjekt for å styrke kunsthåndverksmarkedene, men fikk avslag. Vi opplever dette prosjektet som "hjemløst", og at det faller mellom stolene for kulturstøtte og næringsutviklingsstøtte.

NK har også gjennom sine aksjeselskap Norwegian Crafts og Galleri Format hatt en tilstedeværelse på sentrale internasjonale kunsthåndverksarenaer og -messer. Vi mener å ha lyktes med å bygge en god anseelse for begge aktørene gjennom mange ulike prosjekter. Galleri Format har over lang tid bygget relasjoner med internasjonale samlere av kunsthåndverk, både private og museer. Vi mener det er en helt nødvendig strategi å søke innpass på det internasjonale markedet, som åpenbart er mye større enn det norske, både for å øke omsetningen og anerkjennelsen av norsk kunsthåndverk. Messe-deltakelse er helt essensielt for å oppnå dette, men innebærer en stor risiko for gallerier som ikke har store marginer og egenkapital-reserver. Vi opplever at myndighetene foreløpig ikke fullt ut ser potensialet som ligger her, og at ordningene gjennom Utenriksdepartementet (UD) har for snevre rammer, både totalrammen og støtten til det enkelte prosjekt. Det er også et strukturelt problem at eksportstøtten for kultur ikke har en egen adskilt bevilgning, noe som ble spesielt tydelig i budsjett-kuttene i høst: det var ikke mulig å vite hvor kuttene konkret ville tas.

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen tilrår en egen stimuleringsordning for næringsutvikling på kulturarenaer, og ber om en avklaring av departementsplasseringen for slike satsninger. Videre må det avklares hvorvidt denne ordningen skal legges til Kulturrådet eller Innovasjon Norge.

Utredningen anbefaler at kulturformål i Utenriksdepartementet settes på en egen post, utskilt fra Kap 115, post 70 Næringsfremme-, kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, og at denne eksportstøtten økes.

Utredningen anbefaler at det opprettes en egen stimuleringsordning for norske galleriers deltakelse på sentrale internasjonale kunstmesser. Stimuleringsordningen skal ha som formål å øke omsetningen av norsk billedkunst og kunsthåndverk internasjonalt samt kultivering av kunderelasjoner på det internasjonale markedet. Formålet skal ikke være *visning* av norsk kunst internasjonalt. Ordningen må også være åpen for søknader fra kommersielle aktører. Plasseringen av ordningen må vurderes. Aktuelle plasseringer er UD, Kulturrådet og Innovasjon Norge. Det avgjørende er at søknadsvurderingen gjøres av personer med god kjennskap til de internasjonale arenaene og norske gallerier. Gallerienes kompetanse og erfaring med profesjonelt salgsarbeid og kundepleie skal vektlegges ved tildeling av støtte. Denne ideen ble for øvrig lansert i et møte Norwegian Crafts hadde med tidligere statssekretær Knut Olav Åmås 03.04.2014.

D. Aviser, blader, bøker, nettsteder: Illustrasjon, gjengivelse av kunstverk

Gjengivelse av foto av kunsthåndverk i ulike publikasjoner og nettsteder gir grunnlag for individuelt vederlag, som håndteres av BONO - Billedkunst i Norge. Vederlaget for kopiering på papir og digitalt håndteres av Kopinor, gjennom kollektivt vederlag. Dette gir ikke store inntekter for kunsthåndverkerne.



NK ønsker mest mulig bruk og tilgjengeliggjøring av våre medlemmers verk og enkle løsninger for brukerne, forutsatt at åndsverksloven blir fulgt og vederlag blir betalt. NK har også gitt fullmakter for avtalelisenser der dette er det mest hensiktsmessige.

Her vil vi vise til innspill til revideringen åndsverksloven fra Kunstnernettverket innsendt KUD 17.10.2013. BONO har også kommet med relevante innspill til justeringer av åndsverksloven.

Ingen forslag til tiltak.

E. Kunstutvalg og ulike juryer: konsulent- og innstillingsarbeid, kuratorvirksomhet

Det er mange ulike utvalg, juryer og utstillingsprosjekter som etterspør kunstfaglig kompetanse, og mange kunsthåndverkere tar slike oppdrag. NK har med glede registrert en tilvekst av kompetente kuratorer de senere årene, bl.a. som effekt av studiet Skapende kuratorpraksis.

Oppdrag som kunstkonsulent i kunstprosjekter i offentlig rom er en sentral arbeidsoppgave for endel kunsthåndverkere. I forbindelse med en evaluering av KORO's konsulentregister i 2011 gikk NK gjennom registeret og jamførte denne mot våre egne medlemslister. Dette viste at 19,8% av konsulentregisteret var NK-medlemmer og 20,3% av tildelte oppdrag via registeret gikk til NK-medlemmer.

Kunsthåndverkerne som faggruppe er derfor greit representert i registeret. Kunstkonsulenter lønnes etter en timesats fremforhandlet av Staten og kunstnerorganisasjonene, som har en årlig justering i samsvar med lønnsveksten i staten. Denne timelønnen anses av mange som god, men er allikevel langt under det arkitektene i de samme kunstutvalgene mottar, som har sammenlignbar fagekspertise og utdanningsnivå. KORO har en godt etablert praksis med å bruke to kunstkonsulenter i kunstprosjekter med budsjett over én million, hvor en erfaren konsulent leder utvalget, med en mindre erfaren konsulent som nr.2. Formålet med denne praksisen er bl.a. erfaringsoverføring. NK vil derfor arbeide for en todelt timesats, med en høyere sats for seniorkonsulenter, som reflekterer både kompetansen og lederansvaret.

Lønnsnivået for øvrig jury- og utvalgsarbeid kan variere sterkt.

Ingen forslag til tiltak.

F. Fylker/ kommuner/ nasjonale aktører: DKS-produksjoner

Rapporten *Det muligens kunst* trekker frem en skjev fordeling mellom ulike kunstuttrykk i Den kulturelle skolesekken (jf. kap. 3.8.2). Visuell kunst er blant de kunstarter som nå er relativt svakt representert, og det er viktig, ikke minst for elevene, at alle kunstarter tilbys på likt grunnlag. Særlig har vi tro på verkstedbaserte tilbud innen billedkunst og kunsthåndverk, noe som gir den medvirkningen som elevene selv etterspør i DKS (Catharina Christophersen og Jan-Kåre Breivik, Uni Rokkansenteret, 2013: Den Kulturelle skolesekken, kap. 8).

Enkelte av landets kunstsentre har en avgjørende rolle i produksjon og formidling i DKS. Dette gjelder for eksempel Akershus kunstsenter ved pilotgalleriet, og Nordnorsk kunstnersenter. Begge har et høyt antall egenproduksjoner, og mange av regionens kunstnere er involvert i produksjon og formidling. I Akershus fylke er det avsatt DKS-midler (av de sentralt tildelte spillemidlene) til produksjonen ved kunstsenteret. I andre fylker er det i dag ingen produksjonsmidler på det visuelle feltet.

Sentralt har Nasjonalmuseet rollen som nasjonal aktør for det visuelle kunstfeltet i DKS. Den nasjonale aktøren har idag en utydelig rolle. NK mener at den nasjonale aktøren bør stimulere og kvalitetssikre produksjon og utvikling innenfor det visuelle feltet i DKS. Dette er ikke tilfelle i dag.

Det er behov for økonomiske midler sentralt, der kunstnere med gode ideer kan søke å få finansiert og produsert sine prosjekter på tvers av regiongrenser. Det er også behov for midler til utvikling og forskning på visuelle produksjoner og formidlingsmetoder i DKS.

Punktet om utviklingsmidler er omfattet i rapporten *Det muligens kunst*, og forslått tillagt det nye nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen. NK slutter seg til dette.



For øvrig viser vi til innspill som Kunstnernettverket, som arbeider for bedre vilkår for kunstnere i DKS. Nettverket framforhandlet i våren 2012 en avtale med fylkene, men oppfølgingen av avtalen fra fylkenes side er ikke god nok til nå.

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen påpeker nødvendigheten av at alle kunstuttrykk tilbys på likt grunnlag innen DKS, og ber om at det settes inn tiltak som styrker visuell kunst i ordningen.

Utredningen anbefaler at kunstsentrene i Norge tillegges en større rolle i DKS-systemet enn tilfellet er i dag. Kunstsentrene får etter mønster av bl.a. Akershus kunstsenter og Nordnorsk kunstnersenter ansvar for produksjon og formidling av visuell kunst i fylkene.

Utredningen anbefaler at det avsettes søkbare midler for kunstnere og produsenter i det nye nasjonale senteret. Midlene skal gå til produksjon av utstillinger og prosjekter på det visuelle området i DKS.

Nasjonalmuseets arbeid som nasjonal aktør for visuell kunst knyttes til nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen. Den nasjonale aktøren innehar spisskompetanse og skal stimulere til nytenkning innen produksjon, presentasjonsformer og formidling i DKS. Museet skal ha en aktiv stimulerende rolle over for kunstmiljøene og være med på å vurdere innkomne prosjekter på søkbare produksjonsmidler i det nye nasjonale senteret.

G. Kulturskoler, grunn- og videregående skole, høyere kunstutdanning

Mange kunsthåndverkere er engasjert i pedagogisk arbeid på ulike arenaer. Endel kunstnere velger å ta praktisk-pedagogisk tilleggsutdanning. Nedprioritering av de estetiske fagene i grunnskole og videregående skole har dessverre gitt redusert etterspørsel etter kunst- og håndverklærere.

Kulturskolene har vært hjemlet i opplæringsloven siden 1997 og skal ifølge denne §13-6 *ha et musikk og kulturtilbud til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles*. Skjevfordeling i kunstfaglige tilbud i kulturskolene er enda større enn tilfellet er i DKS. Mange kommuner mangler gode kurstilbud og gode lærerkrefter innen billedkunst og kunsthåndverk. Bredde og spisskompetanse kan sikres gjennom samarbeid på tvers av kommuner. Slik kan en øke bruk av kunstnerens kompetanse i kulturskolen, samtidig som elevene får det tilbud de har krav på.

NK slutter seg generelt til rapporten *Det muliges kunst* og rådene som gis om bedre koordinering av de nåværende kunst- og kulturtiltakene rettet mot skolen. Vi støtter også opprettelsen av et nytt nasjonalt senter for kunst og kultur i utdanningen, plassert i Oslo.

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen påpeker at de estetiske fagenes posisjon i skolen er en viktig forutsetning for fremtidig etterspørsel for kulturuttrykk, og støtter de ti rådene i *De muliges kunst*.

Kunstnerøkonomiutredningen påpeker at den faglige skjevfordelingen i kulturskoletilbudet er urovekkende stort. Kommuner oppfordres til å samarbeide på tvers for å styrke opplæringen i visuell kunst, og derved sikre bredde og spisskompetanse i kulturskolene. Jf. tiltakene i *De muliges kunst*.

H. Kunstnerorganisasjoner og kunstinstitusjoner: tillitsverv og styreverv

De aller fleste kunsthåndverkere vil før eller siden bli engasjert i tillits- eller styreverv, enten i kunstnerorganisasjoner regionalt eller nasjonalt, eller f.eks. i kunstsentre eller andre visningssteder. Honorarnivået varierer sterkt.

Ingen forslag til tiltak.

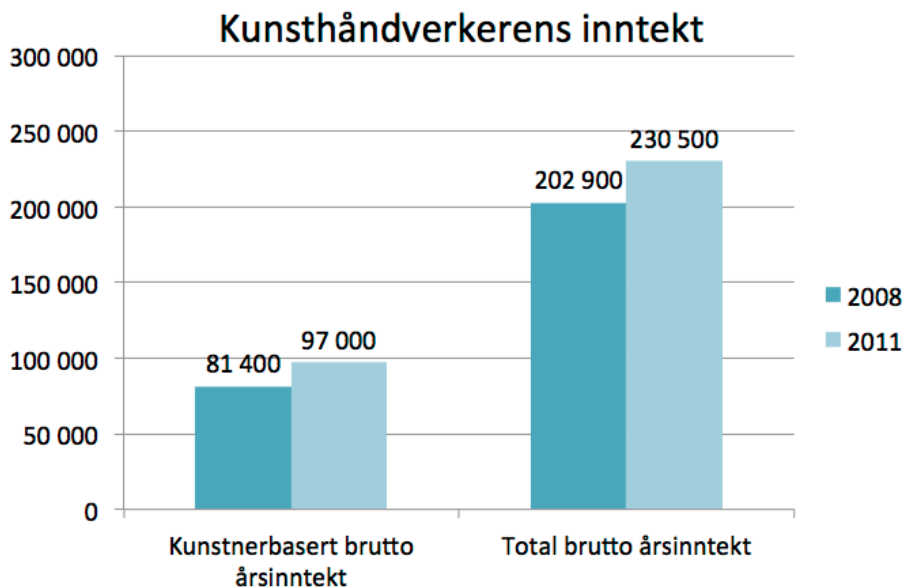
2.1 ØKONOMISK UTTELLING FOR ARBEID

Det er store forskjeller hvordan arbeidsinnsats på de ulike etterspørselsarenaene gir økonomisk uttelling. Generelt kan man si at kunstnerisk tilknyttet arbeid, altså der kunsthåndverkeren bruker sin faglige kompetanse (kunstkonsulent, pedagogisk arbeid, DKS), gir en rimelig uttelling lønnsmessig. Dette gjelder særlig der lønnsnivået tar hensyn til kunstnerens kompetanse og utdanningsnivå.

Når det gjelder kunstnerisk arbeid, er bildet langt mer sammensatt:

- A. **Utstillinger:** Arbeid med utstillinger er oftest ufinansiert og dermed ubetalt. Kunstneren får betalt for arbeid i den grad kunstverk omsettes, eller får honorar gjennom innvilget søknad i en støtteordning. All risiko ligger på kunstneren, og det følger ingen honorering med oppdraget.
- B. **Kunst i offentlig rom:** Arbeid med kunstprosjekter i offentlig rom/ utsmykkingsoppdrag blir honorert siden prosjektene er fullfinansiert. Kunstneren setter som totalentreprenør opp et budsjett med produksjonskostnader og honorarer for eget arbeid. Erfarne kunstnere vet å dimensjonere kunstprosjektet slik at honoraret blir rimelig (uerfarne kunstnere kan åpenbart trå feil i så henseende, men lærer i så fall "the hard way").
- C. **Messer og markeder:** Arbeid med produksjon av bruksrelatert kunsthåndverk til messer og markeder blir betalt i den grad objektene omsettes og i den grad prisnivået reflekterer driftskostnader og medgått arbeidstid. Her ser vi at prisnivået generelt er for lavt. Dette er en av beveggrunnene til at vi ønsker å ruste opp disse salgsarenaene og samarbeide med nye arenaer, nettopp for å muliggjøre høyere prisnivåer (jf. pkt 1.3 C).

Medlemsundersøkelsen i 2008 og 2011 gav følgende funn for kunstnerisk inntekt og totalinntekter:

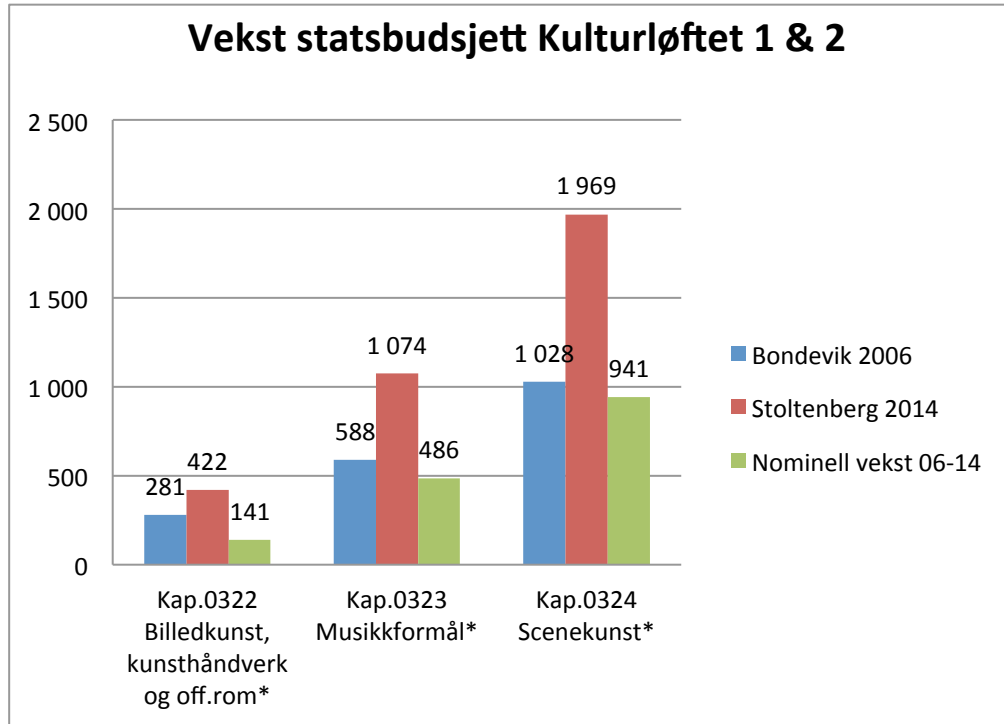


n=2008: 275/263 2011: 236/220

2.2 FORSLAG TIL TILTAK FOR Å ØKE ØKONOMISK UTTELLING

Som det fremgår av det ovenstående, er den store utfordringen på det visuelle kunstfeltet at kunstneres arbeid med utstillinger i stor grad er ufinansiert, og at oppdragsgiver ikke tar ansvar for honorering av arbeidet. Utstillingsprogrammet i landets mange utstillingsarenaer er basert på kunstnerne tar all risiko for innhenting av finansiering via søknadsbaserte ordninger, noe som oftest resulterer i at kunstnerne arbeider gratis. Særlig problematisk er dette i offentlig støttede arenaer som ikke bedriver aktivt salg, og dermed ikke bidrar til kunstneres inntekter gjennom omsetning av kunst. Offentlig støttede arenaer er i essens opplevelsesarenaer for publikum, ikke salgsarenaer.

Dette institusjonaliserte gratisarbeidet er en hovedårsak til de ekstremt lave inntektsnivåene til visuelle kunstnere i Norge. Det forklarer også hvorfor visuell kunst har en langt lavere subsidieringsgrad, altså langt mindre statsstøtte, enn andre kunstfelt. Denne situasjonen forverret seg under Kulturløftet 1 & 2.



A. Utstillingshonorar

Det ovenstående er i korte trekk bakgrunnen til at NK, i samarbeid med andre kunstnerorganisasjoner på det visuelle feltet, siden 2008 har arbeidet for gjennomslag for den største enkeltsatsningen og reformen på feltet visuell kunst siden innføringen av de statlige stipendene på 70-tallet, nemlig utstillingshonoraret. Kunstnere skal få betalt for sitt arbeid med utstillinger i offentlig regi.

For nærmere redegjørelse for prinsippene for utstillingshonoraret, se notatet utformet i samarbeid med Norske Billedkunstnere (NBK) til et møte med statsråd Thorhild Widvey og statssekretær Knut Olav Åmås i mars 2014 om saken¹.

Dette har vært en lang prosess, men vi har vunnet bred politisk støtte for dette prinsippet. Honorar for arbeid fikk en klar tilslutning av tidligere kulturminister Anniken Huitfeldt og hennes stortingsmelding om visuell kunst, Meld.St. 23 (2011/12), og fikk en tilsvarende tilslutning fra opposisjonen i Stortinget under behandlingen høsten 2012. Ordningen fikk en liten oppstartsbevilgning på 2 mill. for et pilotprosjekt i statsbudsjettet for 2014, som nå er i gang. Styrelederne for NK og NBK, samt to representanter for visningsarenaene i pilotprosjektet, er oppnevnt til en referansegruppe som skal gi konkrete råd om ordningen til KUD høsten 2014.

B. Utstillingstipend

Kunstproduksjonen for utstillinger på ikke-statlige arenaer som kunstsentrene, kunstforeningene, kunstnerstyrte visningssteder etc, vil ikke omfattes av ny ordning for utstillingshonorar. En stor del av den publikumsrettede virksomheten til norske kunstnere foregår på disse arenaene, og det er svært viktig at også dette arbeidet gis rimelige vilkår. En helhetlig satsning på utstillingsfeltet forutsetter derfor at myndighetene også satser på de regionale arenaene. NK mener, sammen med de andre

¹ https://nkweb.s3.amazonaws.com/uploads/attachment/attachment_file/142/notat_utstillingshonorar.pdf



organisasjonene på feltet, at utstillingsstipendet er det mest hensiktsmessige instrumentet for en slik regional satsning.

Utstillingsstipendet er per i dag en søknadsbasert ordning med en regional profil, med regionale tildelingsutvalg. Denne ordningen fyller dermed en viktig kompletterende rolle til det fremtidige utstillingshonoraret på statlige arenaer. Nye retningslinjer for utstillingsstipendet er etter hva vi forstår under vurdering i KUD. Organisasjonene har lenge vært tydelige på at honorarerer må inngå i søknadsbudsjettene og at taket for maksimal tildelingssum må fjernes. En revidert støtteordning vil føre til vesentlig økede søknadssummer og langt flere søkere, så derfor er en kraftig oppjustering av tilskuddet til denne ordningen nødvendig, noe nevnte stortingsmelding også tilrår.

Om utredningen ønsker mer utfyllende informasjon om og argumentasjon rundt disse forslagene, vises til et felles innspill til statsbudsjettet 2015, innsendt av et samlet visuelt felt: NK, NBK, Forbundet Frie Fotografer og Samisk Kunstnerforbund².

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen gir sin tilslutning til en helhetlig reform for honorering av kunstnerens arbeid med publikumsrettede utstillinger både nasjonalt og regionalt. Utredningen støtter innføringen av utstillingshonorar på statlige utstillingsarenaer og et reformert utstillingsstipend på øvrige arenaer. Utredningen påpeker nødvendigheten av en godt finansiert reform, for å sikre at aktive billedkunstnere og kunsthåndverkere får rimelig betalt for sine bidrag til det offentlige kulturtilbudet, og dermed ha muligheten til å oppnå normale norske årsinntekter. En slik finansiering vil også bidra til å minske skjevhetene i de statlige subsidieringsnivåene mellom de ulike kunstfeltene.

3.1 STATLIGE STIPENDER FOR KUNSTHÅNDVERKERE

Kunsthåndverkerne har siden 70-tallet fått en stor andel av kunstnerstipendene, aller mest på bakgrunn av svært lave inntektsnivåer, fremkommet av nasjonale inntektsundersøkelser. Per i dag mottar til sammen 155 kunsthåndverkere kunstnerstipend, enten i form av garantiinntekt, 10-årig stipend eller 1-5 års arbeidsstipend. Det betyr at om lag 19% av NKs medlemmer har en forutsigbarhet i økonomien i en kortere eller lengre periode, tilsvarende i underkant av en halv norsk årslønn.

Kunstnerstipendene, og særlig garantiinntekten, har vært fullstendig avgjørende for det norske kunsthåndverksfeltets faglige kvalitet og vitalitet. Sammen med høy kvalitet på utdanningsinstitusjonene, er stipendene viktigste årsak til at kunsthåndverk markerer seg såpass sterkt på de internasjonale arenaene. Stipendene bidrar dermed indirekte til befestingen av Norge som en kulturnasjon.

3.2 BETYDNINGEN AV KUNSTNERSTIPEND

Det er vanskelig, antagelig umulig, for en ikke-kunstner å forstå hvor uendelig avgjørende det kan være for en kunstner å få tildelt et arbeidsstipend. Den anerkjennelsen fra fagfeller et stort stipend medfører, kan oppleves som svært viktig, og kan i seg selv gi kunstnerskapet et løft. Videre kan opplevelsen av en grad av trygghet i den økonomiske situasjonen, frigi en enorm skapekraft. Et kunstnerskap trenger tid og rom for å utvikle seg, og kunstnerstipend gir nettopp det.

Stipendene har dermed stor betydning på mange plan: psykologisk, kunstnerisk og økonomisk. Det er også viktig at stipendene utbetales som lønn, hvilket gir selvstendig næringsdrivende kunstnerne tilgang på sosiale rettigheter de ellers ikke har tilgang på. Stipendene kan også gi kunstnere akkurat den økonomiske tryggheten de trenger for å etablere familie, eller komme seg inn på boligmarkedet.

² https://nkweb.s3.amazonaws.com/uploads/attachment/attachment_file/154/felles_innspill_statsbudsjett_2015.pdf



Essensen av kunstnerstipend, er at samfunnet satser på enkeltkunstneren. Kunstnerstipendene er det viktigste instrumentet samfunnet har for å bygge kunstnerskap og fremodle kvalitet i kunsten.

Til sist vil vi påpeke at støtten til en grunnstamme kunstnere er spesielt viktig i de skapende kunstfeltene, som ellers ikke har institusjoner og ensembler som sikrer forutsigbare lønns- og arbeidsforhold, noe som åpenbart bygger sterke kunstnerskap på de utøvende kunstfeltene.

3.3 REFORMER PÅ KUNSTNERSTIPENDENE

NK har siden 2009 vært en aktiv pådriver for å forbedre og reformere de statlige stipendordningene. Vi deltok aktivt i utformingen av forslagene til langvarige stipendordninger som erstatning for GI, og kom med konkrete bidrag til reformeringen av stipend for gjennomført utdanning.

Vi mener at den nåværende strukturen med 10-årige stipend for etablerte kunstnere og seniorkunstnere, kombinert med fleksible 1-5 årige arbeidsstipend og arbeidsstipend for yngre, samlet ivaretar mange ulike hensyn. Det er mange ulike faser i et kunstnerskap, og det er ikke nødvendigvis bare etableringsfasen som er kritisk. Det kan være vel så viktig å få støtte i 40-årene, eller i 60-årene. En normal inntektskurve vil for en kunstner være lav i etableringsfasen, høyere i midt-årene, for så å avta frem mot pensjonsalder. Dette er naturligvis helt ulikt inntektsutviklingen til arbeidstakere i resten av samfunnet.

3.4 STIPENDSTØRRELSE OG LØNNSVEKST

Det er etter NKs syn ikke hensiktsmessig at et arbeidsstipend skal gi en full årsinntekt, siden det må forutsettes at yrkesaktiviteten genererer inntekter i tillegg til stipendet. Som del 1 viser, har kunsthåndverkerne mange mulige inntektskilder, og hvis vi lykkes med våre visjoner for honorering av utstillingsvirksomhet, vil aktivitet på alle arenaer generere rimelige inntekter.

Vi mener at forskriftens krav om at man kan ha maksimalt en 50% stilling ved siden av arbeidsstipend, bør være retningsgivende (gjelder alle stipend unntatt GI). Det betyr at stipendene i prinsippet skal frikjøpe tid til kunstnerisk arbeid tilsvarende en halv stilling. Et arbeidsstipend bør dermed tilsvare 50% av en gjennomsnittlig norsk årsinntekt.

NK har lenge vært en pådriver for bedre lønnsvekst for kunstnerstipendene. Både Kunstnerundersøkelsen fra 2008 og kunstnerorganisasjonenes egne beregninger har avdekket en alarmerende dårlig lønnsvekst siden nittitallet. Mens maksimal utbetaling av garantiinntekten ved opprettelsen på 70-tallet lå på omlag 60% av et normalårsverk, lå det i 2009 på 45%. Dette er et dramatisk kutt i realverdien, og det er ingen tvil om at kunstnerstipendene har vært brukt som en salderingspost gjennom flere ti-år.

Det bør være en selvfølge at kunstnernes lønninger skal ha en lik lønnsvekst som øvrige lønninger i Staten. Beløpene for arbeidsstipend og de tiårige stipendene bør minst indeksreguleres i samsvar med årslønnsveksten for statsansatte, og etterslepet etter mange år med elendig lønnsvekst må kompenseres. Det finnes etter NKs skjønn heller ingen god begrunnelse for at stipendbeløpet for de 1-5 årige arbeidsstipendene (også for yngre kunstnere) skal ligge lavere enn stipend for etablerte kunstnere og seniorkunstnere.

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen bekrefter at kunstnerstipendene er et unikt instrument for å satse på viktige kunstnerskap og kvalitetsutvikling i kunsten, noe som er særlig avgjørende på de skapende kunstfeltene. Utredningen gir sin tilslutning til de reformer som har skjedd i kunstnerstipendene de senere årene. Utredningen bør kritisere myndighetene for kutt i realverdien i kunstnerstipendene over flere år, noe som åpenbart har hatt en negativ effekt på kunstnerøkonomien. Arbeidsstipendene og stipend for etablerte kunstnere og seniorkunstnere bør i løpet av 2015-17 legges på 50% av SSBs statistikk over gjennomsnittlig årslønn. Lønnsveksten i påfølgende år skal minst indeksreguleres i samsvar med årslønnsveksten for statsansatte, slik at en rimelig lønnsvekst sikres.



På tampen vil vi nevne at NK har arbeidet mye med stipendpolitikk de siste fem årene, og har samlet mye statistikk og kunnskap om ordningene. Det er umulig å viderebringe alt dette i denne sammenheng, men vi bidrar gjerne mer, hvis utredningen ønsker det. Når det gjelder problemstillinger rundt stipendkomiteer og oppnevning av disse, vil vi omtale dette i vårt kommende høringssvar til rapporten om Norsk kulturråd.

4.1 ENDRE REGELVERK: DOBBEL AVGIFTSBELASTNING PÅ KUNSTHÅNDVERK

NK ønsker at kunstnerøkonomiutredningen skal løfte avgiftsproblematikken for kunsthåndverk, og øve påtrykk på regjeringen for å finne en god løsning for merverdiavgift på kunsthåndverk, og understreke nødvendigheten av at mva-loven samordnes med kunstavgiftsloven.

Det har vært gjennomført to prosesser som har berørt avgiftsbelastningen på kunsthåndverk de siste åtte årene. Den ene var endringen av kunstavgiftsloven i 2006, hvor avgiftsgrunnlaget ble utvidet til å gjelde kunsthåndverk og fotografi. Den andre er kulturmomsubvalgets utredning i 2008, som dessverre ikke førte til endringer i merverdiavgiftsbelastningen av kunsthåndverk.

I praksis betyr dette at enkelte kunsthåndverksobjekter med verdi over 2000 kroner nå er gjenstand for en dobbel avgiftsbelastning, dvs. både 25% merverdiavgift og 5% kunstavgift. Kunsthåndverksobjekter betraktes dermed som kunst i én avgiftsmessig sammenheng, og som "ikke-kunst" i en annen. Dette kompliserer salg til publikum, og gir disse verkene en uforholdsmessig høy avgiftsbelastning. Til sist gir det også en vridning av konkurransevilkårene i samme marked. Samlet gir dette en uholdbar situasjon.

4.2 MODERNISERE KUNSTBEGREPET I TOLLTARIFFEN

Det er tolltariffen som danner basis for hva som regnes som kunstverk i forskrift § 1-3-2 til merverdiavgiftsloven³. Vi var tilfredse med at kulturmomsubvalget karakteriserte denne forskriften som uttrykk for et snevert og utdatert kunstsyn, bl.a. siden omsetning av kunsthåndverk ikke omfattes av unntaksbestemmelsene (s.61). I tillegg påpekte utvalget at dagens fortolkning av kunstbegrepet "i mange sammenhenger framstår som tilfeldig, urettferdig og med muligheter for å skape konkurransevridninger mellom aktører innenfor samme marked som omsetter produkter som har mange fellestrekk" (s.177).

Kulturmomsubvalget skrev også: "Tolltariffens definisjoner er dessuten i liten grad gjenstand for endringer, slik at kunstbegrepet i merverdiavgiftsloven framstår som statisk og vil ikke fange opp nye fremtidige kunstarter. En endring av innholdet av kunstbegrepet i merverdiavgiftsloven synes derfor å være aktuelt." (s.176). Utvalget konkluderte imidlertid ikke med en tydelig anbefaling på dette punktet, og temaet ble heller ikke tatt opp i endringsforslagene til Finansdepartementet i 2010.

Tolltariffens utdaterte kunstbegrep har blitt aktualisert gjennom flere saker i media det seneste året, hvor kunstnere har hatt problemer med innføring av kunstverk fra utlandet. Dette har gitt tragikomiske utslag, som i saken om innføring av skulpturer bestilt av Oslo kommune, som bl.a. ble omtalt i Aftenposten⁴.

Lovgivningen i EU har, som referanse, et noe mer moderne kunstbegrep enn den norske, og har bl.a. formuleringer om keramiske unika og emaljearbeider på kobber som er interessante i denne sammenheng. Jf. bilag IX i Lex Europa (nesten helt nederst på siden)⁵. For øvrig virker også denne lovgivningen gammelmodig i forhold til dagens kunstpraksiser, og da særlig insisteringen på "utførelse

³ http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2009-12-15-1540/KAPITTEL_1#%A71-3-2

⁴ <http://www.aftenposten.no/kultur/Offentlig-bestillingsverk-star-fast-i-tollen-7654040.html-.U99ihRa9zGo>

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0112&from=EN>



for hånd". Det har også vært en interessant domsavgjørelse i dansk rett, som omhandlet produksjon av unika og glasskunst ⁶.

4.3 KUNSTHÅNDVERK I SMÅSKALAPRODUKSJON

Når det gjelder kunsthåndverksobjekter med klar bruksfunksjon som er laget i småskalaproduksjon, og dermed ikke kan karakteriseres som unika, mener vi det er hensiktsmessig å vurdere 8% kultur moms. Dette vil bedre vilkårene for denne produksjonen betraktelig, og er et viktig virkemiddel for å sikre kompetansen nasjonalt i håndverksfag i en tid hvor mer og mer industriproduksjon flagges ut.

Forslag til tiltak: Utredningen påpeker nødvendigheten av at regjeringen foretar en modernisering av kunstbegrepet i tolltariffen, slik at den reflekterer et oppdatert kunstsyn. I tillegg må tolltariffen samordnes med kunstavgiftsloven, slik at praksisen med dobbel avgiftsbelastning på kunsthåndverk avsluttes. Utredningen ber om at merverdiavgift på kunsthåndverk vurderes særskilt, herunder 8% kultur moms på bruksrelatert kunsthåndverk i småskalaproduksjon.

5 FØLGERETT OG KUNSTHÅNDVERK

Når kunstverk blir videresolgt har opphavsmannen rett til vederlag. Denne vederlagsretten kalles følgerett. Formålet med følgeretten er å sikre at kunstnerne får ta del i sine verks verdiøkning i kunstmarkedet. Vederlaget fastsettes som en prosentandel av salgssummen og utbetales til den enkelte kunstner som har fått sitt verk videresolgt.

EUs direktiv om følgerett ble innført i norsk lovgivning i 2007 (åndsverkloven § 38c). Følgeretten er en potensielt viktig vederlagskilde for kunsthåndverkerne. Ved innføringen av EUs følgerettsdirektiv i 2007 valgte norske myndigheter imidlertid å benytte den høyeste beløpsgrensen som direktivet åpnet for, 3.000 euro (om lag NOK 24.000). Videresalg av verk under denne beløpsgrensen omfattes ikke av følgeretten. Ved videresalg av kunsthåndverk er det ikke vanlig at salgssummen overstiger 3000 euro. Dette innebærer i praksis at kunsthåndverkere sjelden mottar følgerettsvederlag, i motsetning til andre visuelle kunstnere.

Vi viser forøvrig til BONOs innspill og nærmere redegjørelse for følgeretten til KUD av mai 2014.

Forslag til tiltak: Kunstnerøkonomiutredningen anbefaler å senke beløpsgrensen i følgeretten til det samme nivået som kunstavgiften (kr 2.000), slik at den i vesentlig større grad også omfatter kunsthåndverk. Dette vil sikre at kunsthåndverkere mottar følgerettsvederlag når deres verk videreselges og derved bidra til målsetningen om økt inntjening fra kunstnerisk virke.

Dersom utredningen har behov for en utdypning av enkeltforslag eller andre tema, er det bare å ta kontakt.

Lykke til med arbeidet!

Med vennlig hilsen

Lise Stang Lund
Styreleder

⁶ <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?oID=121478>